

अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, 1995 नुसार शासन सेवेतील पदावर शारीरिकदृष्ट्या अपंगांसाठी आरक्षण ठेवण्याबाबतची कार्यपद्धती.

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग,

शासन परिपत्रक क्रमांक एसआरव्ही-1097/प्र.क्र.12/97/16-अ,

मंत्रालय, मुंबई 400 032, दिनांक 2 मे 1998.

- वाचा :- (1) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक एसआरव्ही-1077/3576/1433/16-अ, दिनांक 23 मे 1978.
- (2) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक एसआरव्ही-1081/सीआर-15/16-अ, दिनांक 7 सप्टेंबर 1982.
- (3) शासन निर्णय, समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग क्रमांक इडीडी-1090/22592/सीआर-400/सुधार-2, दिनांक 19 ऑगस्ट 1992.
- (4) शासन निर्णय, सामान्य प्रशासन विभाग क्रमांक बीसीसी-1097/सीआर-2/97/16-ब, दिनांक 16 ऑगस्ट 1997.
- (5) अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, 1995, (क्रमांक 1/1996).

परिपत्रक :- अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, 1995 (1996 चा 1) हा अधिनियम जम्मू व काश्मीर राज्य वगळता संपूर्ण देशामध्ये दिनांक 7 फेब्रुवारी 1996 पासून लागू करण्यात आलेला आहे.

2. सदर अधिनियमाच्या कलम 32 नुसार राज्य शासनाने अपंगांसाठी आपल्या आस्थापनेवरील जी पदे आरक्षित करता येतील ती पदे शोधून काढणे (Identify) आवश्यक आहे. अधिनियमाच्या कलम 33 नुसार अपंगांच्या नियुक्तीसाठी किमान 3 टक्के पदे आरक्षित करणे आवश्यक आहे. त्यापैकी प्रत्येकी एक टक्का पदे, अनुक्रमे (1) अंध, अल्पदृष्टी (दृष्टीहीनता), (2) बहिरेपणा, (3) अस्थिव्यंग किंवा मंदमती या व्याधींनी ग्रस्त असलेल्या व्यक्तींसाठी राखीव ठेवणे आवश्यक आहे. या कलमात कामाचे स्वरूप पाहता ज्या आस्थापनेवर अपंगांसाठी आरक्षण करणे शक्य नाही, अशा बाबतीत सूट नमूद करण्यात आली आहे.

3. आस्थापना या शब्दाची व्याख्या आणि या अधिनियमाच्या कलम 32 आणि 33 चे उतारे (Extract) सोबतच्या जोडपत्रात देण्यात आले आहेत.

4. राज्याच्या विविध आस्थापनांवर सरळसेवा भरतीने करावयाच्या नियुक्तीत अपंगांसाठी करावयाच्या आरक्षणाची कार्यपद्धती येथे दर्शविण्यात आली आहे. तिचे पालन करण्यात यावे.

(य) अधिनियमातील कलम 32 व 33 लक्षात घेऊन महाराष्ट्र शासनाच्या प्रत्येक प्रशासकीय विभागाने प्रत्येक संवर्गातील कर्मचा-यांकडून ज्या प्रकारचे कागद करण्यात येते त्याचा आढावा घेण्यात यावा. विभागांतर्गत आणि विभागाच्या अधिपत्याखालील कार्यरत असलेली विविध शासकीय कार्यालये यांच्या कार्यालयातील अ, ब, क आणि ड संवर्गानुसार हा आढावा घेण्यात यावा. कामाच्या स्वरूपाचे काळजीपूर्वक परिशीलन करून प्रत्येक संवर्गात अपंग व्यक्तीसाठी सरळसेवा भरतीत रिवत पदावर 3 टक्के आरक्षण करण्याबाबत विभागाने प्रस्ताव तयार करावा. समाजकल्याण विभाग आणि सामान्य प्रशासन विभाग यांच्यामार्फत शासनाच्या गान्यतेसाठी संवर्गनिहाय प्रस्ताव सादर शामगु-रोटा-साप्रवि-एच-343(5000-5-98)1.

करण्यात यावेत. अंतिमरित्या मंजूर झालेली योजना शासन निर्णयाच्या स्वरूपात प्रसिध्द करण्यात यावी. कर्मचारी वर्गाकडून करण्यात येणा-या कामाचे स्वरूप विचारात घेता, विशिष्ट संवर्ग/आस्थापना यांच्यासाठी असे आरक्षण ठेवणे शक्य नसल्याचे आढळून आल्यास असे संवर्ग/आस्थापना यांना सदर आरक्षणापासून सूट देण्याचा प्रस्ताव समाजकल्याण विभाग आणि सामान्य प्रशासन विभाग यांच्यामार्फत शासनाच्या आदेशार्थ सदर करण्यात यावा. शासनाच्या मान्यतेनंतर अशा प्रकारची दिलेली सूट अधिसूचित करण्यात यावी.

(र) आधीच्या परिच्छेदामध्ये दर्शविल्यानुसार सर्व शासकीय महामंडळे/कंपन्या, स्थानिक स्वराज्य संस्था, जिल्हा परिषदा, महानगरपालिका, नगरपालिका आणि शासनाच्या अधिपत्याखालील किंवा शासनाने अनुदान दिलेली मंडळे, अनुदानित संस्था यांनी सरळसेवा भरती करताना अपंग व्यक्तींसाठी 3 टक्के पदे आरक्षित करावीत. कामाचे स्वरूप पाहता अशा आरक्षणापासून कलम 33 अंतर्गत सूट हवी असल्यास त्यांनी आपल्याशी / संबंधित शासकीय विभागाशी संपर्क साधावा.

(ल) अपंग व्यक्तींसाठी असलेले 3 टक्के आरक्षण हे आधीच अस्तित्वात असलेल्या अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती/भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग आणि विशेष मागासवर्ग यांच्यासाठी असलेल्या आरक्षणांतर्गत असेल. शासन निर्णय क्रमांक बीसीसी-1097/प्र.क्र.2/97/16-ब, दिनांक 16 ऑगस्ट 1997 नुसार बिंदू नामावलीत हे आरक्षण दर्शविण्यात आले नाही.

(व) शासन निर्णय क्रमांक एसआरव्ही-1070/3576/1433/16-अ, दिनांक 23 मे 1978 अन्वये महाराष्ट्र राज्यात अपंगांसाठी गट 'क' आणि गट 'ड' च्या पदांवर आधीच आरक्षण विहित करण्यात आलेले आहे. परिच्छेद-1 व 2 मध्ये दर्शविल्यानुसार गट 'क' आणि गट 'ड' च्या पदांचा संवर्गनिहाय आढावा घेण्यास काही काळावधी लागणार असल्यामुळे जैसे थे परिस्थितीत सदर शासन निर्णयाची अंमलबजावणी करण्यात यावी. मात्र वरील परिच्छेद-1 व 2 मध्ये दर्शविल्यानुसार आरक्षणाबाबत अगर आरक्षणातून सूट देण्याबाबत प्रशासकीय विभागाने आणि इतर आस्थापनांनी विशेष आदेश निर्मित केल्यास त्या आदेशांच्या मर्यादेपर्यंत वरील दिनांक 23 मे 1978 च्या शासन निर्णवान्वये अधिक्रमण केले जाईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

नवीन कुमार,
प्रधान सचिव (सेवा)

प्रति

राज्यपालाचे सचिव,
मुख्य मंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
उप मुख्य मंत्र्यांचे सचिव,
सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
मुख्य सचिव / अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
सर्व मंत्रालयीन विभाग,
सर्व विभागीय आयुक्त,
सर्व जिल्हाधिकारी,
सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,

* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ शाखा, मुंबई.
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मुंबई/छाडपीठ, औरंगाबाद, नागपूर,
* प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई.

- * प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई, औरंगाबाद, नागपूर,
- * प्रबंधक, लोकायुक्त आणि उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई,
- * सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
 अध्यक्ष, महाराष्ट्र दुय्यम सेवा निवड मंडळ, मुंबई,
 सचिव, सर्व प्रादेशिक निवड मंडळे,
 सचिव, राज्य निवड मंडळ,
 सर्व नगरपालिकाचे मुख्याधिकारी,
 सर्व महानगरपालिकांचे आयुक्त,
 सर्व शासकीय महामंडळे, कंपन्या, स्थानिक स्वराज्य संस्था व शासन अनुदानित मंडळे / संस्था,
 संचालक, सेवायोजन, मुंबई,
 सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिपत्याखालील विभाग प्रमुख व कार्यालय प्रमुख,
 सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
 निवड नस्ती.

ANNEXURE

Definition of Establishment :-

"Establishment" means a corporation established by or under a Central Provincial or State Act, or an authority or a body owned or controlled or aided by the Government or a local authority or a Government Company as defined in section 617 of the companies Act, 1956 and includes Departments of a Government.

32. Appropriate Government shall-

- (a) identify posts, in the establishments, which can be reserved for the persons with disability;
- (b) at periodical intervals not exceeding three years, review the list of posts identified and up date the list taking into consideration the developments in technology.

33. Every appropriate Government shall appoint in every establishment such percentage of vacancies not less than three per cent, for persons or class of persons with disability of which one per cent, each shall be reserved for persons suffering from-

- (i) blindness or low vision;
- (ii) hearing impairment;
- (iii) locomotor disability or cerebral palsy. in the posts identified for each disability:

Provided, that the appropriate Government may, having regard to the type of work carried on in any department or establishment, by notification subject to such conditions, if any, as may be specified in such notification, exempt any establishment from the provisions of this section.